

A JOGRENDSZEREK MÉRÉSE INDEXEK SEGÍTSÉGÉVEL

A közbeszédben és a szakirodalomban is gyakran elhangzanak olyan átfogó kijelentések, hogy a jog, vagy a jogrendszer minősége „romlik” vagy éppen „javul”. A jogdogmatika bevett mércéi és a nemzetközi standardok alapján jogásként egy-egy konkrét jogi változásra vonatkoztatva ugyan rendszerint valóban meg tudjuk mondani, hogy az javulás-e vagy romlás, de ha számos és egymással részben ellentétes irányú változással szembesülünk, akkor az összegzett változási irány megállapítása már gyakran önkényesnek tűnik. A hagyományos jogászias eszköztáron túl ilyenkor érdemes inkább társadalomtudományi módszerekhez folyamodnunk, amelyekkel számszerűsíthetőek a változások. Az ezzel kapcsolatos módszertani kérdéseknek kiterjedt nemzetközi szakirodalma van, és a jogállamiság mérésére is számos indexet használnak már a különféle intézmények Európában és az USA-ban is (például Freedom House, Bertelsmann Stiftung, Világbank, World Justice Project). A jelen írás a fogalmi előkérdések, az adatfelvétel, az adatok aggregációja, az eredmények értelmezése, valamint az országok és időállapotok közötti összehasonlítás során felmerülő főbb módszertani nehézségekbe nyújt bevezetést. A nemzetközi indexek a magyar jogállamiság fokozatos erózióját mutatják az utóbbi években.

1. MIÉRT MÉRJÜK A JOGRENDSZEREKET?

A jogrendszerekre vonatkozóan újabb és újabb indexekkel találkozunk a szakirodalomban és a műveltebb közbeszédben is.¹ Ez számos okra vezethető vissza: 1) Egyrészt egyetlen mutató sokkal *egyszerűbben* képes információt adni bonyolult kérdésekről,² így a nem-szakemberek és a sajtó számára könnyebben emészthe-

¹ Az indexek számának növekedése kapcsán már „indicator fatigue”-ről beszél Linn HAMMERGREN: „Indices, Indicators and Statistics: A View from the Project Side as to Their Utility and Pitfalls” *The Hague Journal on the Rule of Law* 2011. 305–316, kül. 311. Terminológiai és tartalmi tanácsokért hálásak vagyunk Bencze Mátyásnak, Gajdusчек Györgynek, Jóri Andrásnak, Medgyesi Mártonnak, Szalai Ákosnak és Váradi Balázsnak. Az általános módszertani fejtegetések és a jogállamiság indexeinek elemzése Jakab András munkája, a Doing Business elemzése Lőrincz Viktor munkája.

² Michaela SAISANA – Andrea SALTELLI: „Rankings and Ratings: Instructions for Use” *The Hague Journal on the Rule of Law* 2011. 247–268, kül. 248.

tő és sűrített információt jelent.³ Ez a közérthetőség nem lenézendő jellegzetesség, hanem fontos érték, mert a demokratikus elszámoltathatóságot segítheti. 2) Másrészt a tipikusan interpretációs küzdelmekkel jellemezhető jogi vitákra az indexek *külső mérceként* alkalmazhatók (így reformcélok meghatározására vagy kormányzati teljesítmény mérésére is használhatók), és ezáltal a kívánatos politikai irányt is kijelölhetik.⁴ Ezen iránykijelölő funkció miatt nemzetközi szervezetek és civilszervezetek alkalmasnak gondolják az általuk jónak tartott megoldások terjedésének ösztönzésére, ha nemzetközi összehasonlító pontozási rendszereket alakítanak, amelyekben a példának szánt országok magas pontszámot kapnak.⁵ E funkció egy kellemetlen mellékhatása lehet, ha a kormányzati cselekvés kifejezetten csak az indikátor változását célozza (hogy azután azt eredményként lobogtathassák), az alapul szolgáló társadalmi probléma kezelése nélkül.⁶ 3) Harmadrészt pedig a politikai gazdaságtani összefüggések tesztelésére (például „javítja-e a gazdasági teljesítményt, ha jobb a jogállam egy országban”) számszerű adatokra van szükségük a közgazdászoknak, és az ilyen számításokhoz nyújthat alapanyagot egy megfelelően kidolgozott index.⁷

A nyilvánvaló nehézség abból adódik, hogy közvetlen módon nem megfigyelhető jelenségeket (például a jogállamiságot) szeretnénk mérni.⁸ Szerencsére azonban a statisztikában bevett módszerek vannak az ilyen helyzetek kezelésére, az elkövetkezőkben – kifejezetten jogászoknak szólva, a matematikai kérdésekben nem elmélyülve – ezekről is szó lesz. Jelen írásban elsősorban a jogállamiság mérésére szolgáló indexekkel foglalkozunk, de az alapvető módszertani problémák nagyon hasonlóak a jogrendszerre vonatkozó egyéb indexek esetében is.⁹

³ Ennek kapcsán az egyik veszély az lehet, hogy a kedvezőtlen mérési eredmény aztán a valóságra is negatív hatást gyakorol. Pl. egy korruptnak mért társadalomban a mérési eredmény közzététele növeli a korrupció elfogadottságát, és evvel a korrupció szintjét. Lásd Tom GINSBURG: „Pitfalls of Measuring the Rule of Law” *The Hague Journal on the Rule of Law* 2011. 269–280, 270: „Perceptions can produce their own reality”, 279: „a bad image can become a self-fulfilling prophecy”.

⁴ Juan Carlos BOTERO [et al.]: „Indices and Indicators of Justice, Governance and the Rule of Law” *The Hague Journal on the Rule of Law* 2011. 153–169, küil. 153, 159–160.

⁵ Ennek gyakorlatáról és a legitímációs kérdésekről bővebben lásd Kevin E DAVIS [et al.]: „Indicators as a Technology of Global Governance” *Law & Society Review* 2012/1. 71–104; Armin von BOGDANDY – Matthias GOLDMANN: „The Exercise of International Public Authority through National Policy Assessment” *International Organizations Law Review* 2008. 241–298; Tor KREVER: „Quantifying Law: Legal Indicator Projects and the Reproduction of Neo-Liberal Common Sense” *Third World Quarterly* 2013. 131–150; AnnJanette ROSGA – Margaret L. SATTERTHWAIE: „The Trust in Indicators: Measuring Human Rights” *Berkeley Journal of International Law* 2009. 253–315.

⁶ BOTERO (4. l.) 159. Általában a kérdéstről lásd Andrea SALTELLI: „Composite Indicators between Analysis and Advocacy” *Social Indicators Research* 2007/1. 65–77.

⁷ Desrosières aszerint sorolta az államokat öt típusba, hogy hogyan használják fel az indikátorokat. Ebben a rendszerben pl. a mérnökállam kategóriába kerül a szocialista tervgazdaság mellett Colbert merkantilizmusa, vagy de Gaulle Franciaországa is. Lásd Alain DESROSIÈRES: „Retroaction: How Indicators Feed Back Onto Quantified Actors” in Richard ROTTENBURG [et al.]: *The World of Indicators* (Cambridge: Cambridge University Press 2015) 329–353, 335–337.

⁸ Daniel KAUFMANN [et al.]: „The Worldwide Governance Indicators: Methodology and Analytical Issues” *The Hague Journal on the Rule of Law* 2011. 220–246, 220: „lényegileg megfigyelhetetlen jelleg” (*inherently unobservable nature*).

⁹ Lásd pl. Jos BLANK [et al.]: *Bench Marking in an International Perspective: An International Comparison of the Mechanism and Performance of the Judiciary System* (Rotterdam: Ecorys-Nei – Labour & Social Policy 2004), siteresources.worldbank.org/intlawjustinst/Resources/Benchmarking.pdf.

A hagyományos jogászi módszertől eleve idegen a számokkal való mérés,¹⁰ de maga az is ellentmondásos, hogy a jogászok miként tekintenek ezekre a statisztikai módszerekkel (jellegzetesen nem jogászok által) előállított számokra: részben az egyszerűsítések miatt lenézik (és néha egy-egy nehezen hihető részeredménnyel megpróbálják magát az index-építést mint olyat diszkreditálni), részben azonban irigységgel vegyessen csodálják a számukra alig érthető matematikai megoldásokat. Ez az írás azt a célt tűzte ki maga elé, hogy a két, gyakran egyszerre jelen lévő szélsőség helyett a maguk helyén kezeljük az ilyen indexeket: hasznos kiegészítő információkként, amelyek segíthetnek ugyan az összkép megértésében és a megfelelő kérdések feltevésében, de amelyeket nem szabad kritikátlanul kezelnünk.

Egy terminológiai megjegyzés az elején: indikátor alatt mutatószámokat fogunk érteni, index alatt pedig kompozit mutatószámokat (vagyis olyan mutatószámokat, amelyeket több mutatószámból képeztünk összegzés, átlagolás vagy valamilyen más módszer alapján).¹¹

2. MÓDSZERTANI LÉPÉSEK

Ebben a pontban részben jogi indexképzési szakirodalom, részben a 2008-as *OECD Handbook on Constructing Composite Indicators* alapján mutatjuk be a főbb módszertani nehézségeket.¹² Általános szabály, hogy az index képzésének módszertana transzparens legyen, valamint hogy a módszertani döntéseket érdemben meg kell indokolni, máskülönben könnyen felmerül a gyanú, hogy előbb volt meg az eredmény, és csak utána készült ahhoz alátámasztásul index – ami azonban ha kiderül, akkor természetesen az esetleges percepciók célokat is jó eséllyel eleve megghiúsítja.¹³ Vagyis transzparens és indokolt módszertan nélkül az indexek képzésének haszna igencsak korlátozott. Az alábbiakban azokat a kérdéseket vesszük sorra, amelyekben egy indexet kritizálni lehet, vagyis a lehetséges támadási felületeket fogjuk végignézni.

¹⁰ Noha a jog-összehasonlító elemzésekhez hasznos interdiszciplináris adalékokkal szolgálnának a jogrendszerekre vonatkozó nemzetközi összehasonlító indexek, lásd Ralf MICHAELS: „Comparative Law by Numbers? Legal Origins Thesis, Doing Business Reports and the Silence of Traditional Comparative Law” *American Journal of Comparative Law* 2009/4. 765–796. A jogászok egy része idegenkedik az indexektől, és ha esetleg a saját jogrendszerüket lepontozzák, akkor különös előszeretettel hangsúlyozzák az indexek módszertani problémáit, lásd Bénédicte FAUVARQUE-COSSON – Anne-Julie KERHUEL: „Is Law an Economic Contest? French Reactions to the Doing Business World Bank Reports and Economic Analysis of the Law” *American Journal of Comparative Law* 2009/4. 811–830.

¹¹ Az indikátor szó használatának történetéről angol nyelvtérületen lásd Theodor M. PORTER: „The Flight of the Indicator” in ROTTENBURG (7. lj.) 34–55. Az indikátor definícióját adják, kiterjesztve a kompozit mutatókra: Kevin E. DAVIS [et al.]: „The Local-Global Life of Indicators” in Sally Engle MERRY [et al.] (szerk.): *The Quiet Power of Indicators* (Cambridge: Cambridge University Press 2015) 1–24, 4.

¹² OECD: *Handbook on Constructing Composite Indicators. Methodology and User Guide* (OECD – European Commission JRC 2008) 20–21; www.oecd.org/std/42495745.pdf.

¹³ OECD (12. lj.) 13–14. Ezt a gyanút súlyosbíthatja, ha politikai befolyásoltságú (pl. kormányzati) szerv készíti az indexet, lásd GÁRDOS-OROSZ FRUzsina – SZENTE Zoltán: „A Jó Állam jogállami követelményei” in KAISER Tamás – Kis Norbert (szerk.): *A Jó Állam mérhetősége* (Budapest: NKE 2014) 267–290, 279–280. Ilyen jellegű kifogásokhoz a Jó Állam Indexszel [KAISER Tamás (szerk.): *Jó Állam Jelentés 2015* (Budapest: NKE 2015), www.uni-nke.hu/uploads/media_items/jo-allam-jelentes.original.pdf] kapcsolatban lásd pl. 444.hu/2015/07/06/magyarorszagon-tokeletes-a-kormanyzas/, hvg.hu/itt-hon/20150703_Allamnak_jo_lesz_furcsasagok_a_Jo_Allam.

Előzetes megjegyzésként kiemelném az index-építés itt látható egyik nehézségét: van olyan lépés, amihez alapos jogdogmatikai tudásra is szükség van (ti. konceptualizáció); és van olyan lépés, amely magas szintű statisztikai tudást igényel (adatok statisztikai kezelése és aggregációja). Olyan szakértő azonban nagyon kevés van, aki mindkét területen egyaránt otthon lenne, ezért az ilyesfajta index-építés tipikusan csapatmunka: olyan csapat tudja csak színvonalasan megtenni, amelyben egyaránt van jó jogdogmatikus és jó statisztikus is. A koordinációt nehezíti, hogy a két szakma olyannyira más nyelvet beszél, hogy még az egy csapaton belüli munka is külön energiát igényel a résztvevőktől.

2.1. KONCEPTUALIZÁCIÓ

Mielőtt az index összeállításába belefognánk, tisztázni szükséges, hogy valójában mit is mérünk. Babbie Kaplan nyomán a mérhető dolgok három osztályát különböztetjük meg: 1) a közvetlenül megfigyelhető dolgokat, például egy pipát a kérdőíven; 2) a közvetve megfigyelhető dolgokat, például egy jegyzőkönyvből csak közvetett ismereteket szerezhetünk az igazgatótanácsi ülésről; valamint 3) konstrukciókat, mint az IQ, az előítéletesség vagy a kormányzat.¹⁴ Jogászok leginkább ez utóbbi területen mozognak otthonosan: a jogászai munka igen jelentős része (sokak szerint a legfontosabb része) a fogalmi elemzés. Ha például egy jogállamiságra vonatkozó indexet szeretnénk építeni, akkor első lépésben a „jogállam” fogalmát kell definiálnunk.¹⁵ Az ilyen definíciók mércéje leginkább a szakmai közvélemény: ha a célközönség (esetünkben alkotmányjogászok) túlnyomó többsége a definíciót elfogadhatónak (a saját szokásos fogalomhasználatának megfelelőnek) gondolja, akkor megfelelő a definíció.¹⁶ Külön problémát jelentenek persze az olyan esetek, ahol fogalmi viták vannak,¹⁷ és ez számos jogi fogalmat érint: a jogállam fogalma például messze nem mentes ezektől (sőt, a kapcsolódó értékviták miatt nem is lehet a teljes konszenzusban reménykedni),¹⁸ de mégiscsak létezik egy *mainstream* fogalom, amelynek használatára vállalkozhat az index építője.¹⁹ Ezt azonban különféle szerkezetben és szofisztikációval

¹⁴ EARL BABBIE: *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata* (Budapest: Balassi 2008) 140–141; ABRAHAM KAPLAN: *The Conduct of Inquiry* (San Francisco: Chandler 1964) 54–56.

¹⁵ GÁRDOS-OROSZ-SZENTE (13. lj.) 267–279.

¹⁶ SAISANA-SALTELLI (2. lj.) 249.

¹⁷ Az általános jelenséghez (kompozit indikátorok esetén definíciós nehézségek és konszenzushiány) lásd pl. LAURENS CHERCHYE [et al.]: „One Market, One Number? A Composite Indicator of EU Internal Market Dynamics” *European Economic Review* 2007. 749–779.

¹⁸ BOTERO (4. lj.) 166: „a kompozit indikátorok értéktelített konstrukciók” (*composite indicators are value laden constructs*). Bővebben az indexek szükségszerű politikai tartalmáról lásd RENÉ URUEÑA: „Indicadores, derecho internacional y el surgimiento de nuevos espacios de participación política en gobernanza global” *Revista Colombiana de derecho Internacional* 2014. 543–584.

¹⁹ Ezekhez lásd bármelyik magyar alkotmányjogi tankönyvet, az AB gyakorlatát, az EU vagy éppen az Európa Tanács különféle dokumentumait. Szakirodalmi áttekintéshez további utalásokkal lásd pl. JAKAB ANDRÁS: „Jogállamiság és terrorfenyegetés. Az alkotmány normatívitásának és az életmentő kényszer megengedhetőségének kérdése” in FEKETE BALÁZS [et al.] (szerk.): *Liber Amicorum Imre Vörös* (Budapest: HVG-ORAC 2014) 240–262, kül. 241–244. A *mainstream* álláspontokat kritizálja ellenben és a fogalmat szűkíteni VARGA Zs. ANDRÁS: *Eszményből bálvány? A joguralom dogmatikája* (Budapest: Századvég 2015).

lehet használni, az egyes indexek el is térnek ennek fényében. Erre a későbbiekben az egyes indexek kapcsán még visszatérünk. A jogrendszer-indexek rendszerint a *de facto* jellegzetességeket mérik: vagyis a szép jogszabályokkal rendelkező, de a gyakorlatban korrupt, elnyomó vagy egyszerűen hatékonytalan jogrendek alacsony pontszámokat kapnak.²⁰

2.2. AZ ADATOK KIVÁLASZTÁSA

Ha megvan, hogy mit is akarunk mérni, akkor a következő problémánk, hogy miként találunk adatot hozzá. A jogrendszer minőségét mint olyat közvetlenül nem tudjuk mérni, ezért szükségszerűen csak ún. *proxykat* (közelítő adatokat) tudunk mérni: valakiknek – szakértőknek vagy a lakosságnak – a véleményét (*soft data*) vagy közelítő tényadatokat (*hard data*, például regisztrált bűncselekmények száma, bírósági költségvetés, jogszabály-módosítások gyakorisága, nemzetközi emberi jogi fórumok előtti elmarasztaló ítéletek száma).²¹

A szakértői vélemények legfontosabb problémája egyrészt a szakértők kiválasztása, másrészt szakértők által adott vélemények szubjektivitása. Ez különösen érzékeny kérdés politikailag polarizált országokban.²² Ennek legalábbis részleges orvoslására olyan transzparens módszerű kiválasztás javasolt, amely vagy valamilyen módszerrel eleve kiegyensúlyozott (például nemzetiségi konfliktusokkal terhelt országokban a szakértők is tükrözzék a nemzetiségi arányokat), vagy minél nagyobb létszámú szakértőt vesz igénybe (például nagy adatbázisból véletlenszerű kiválasztás, vagy minden elérhető szakértő megkeresése).²³ Ugyancsak probléma, hogy az igazán általános kérdéseknél (mint amilyeneket a jogrendszer-indexek nagyobb része mér) nem nagyon lehet olyan szakértőt találni, aki mindegyik részterületen szakértői szintű tudással rendelkezik (például a jogállamiságra vonatkozó indexek fontos része a büntetőeljárás garanciák kérdése, amelyekről kontinentális jogrendszerekben az alkot-

²⁰ Elrettentő ellenpéldaként említhető a *Global Right to Information Rating* (www.rti-rating.org), amelyben két civil szervezet az információs szabadság állapotát vizsgálta, egészen furcsa eredményekkel. A pontszámai szerint Moldova megelőzi az Egyesült Királyságot, Oroszország pedig az USA-t. Ez ebben a formában minden disclaimer ellenére (ti. „az implementáció eltérítheti a jogot”) kiváló példa arra, hogy az átgondolatlan célkitűzéssel és konceptualizációval összeállított indexek teljesen haszontalanok lehetnek. A konceptualizáció kérdéséről lásd továbbá Richard ROTTENBURG – Sally Engle MERRY: „A World of Indicators” in ROTTENBURG (7. lj.) 1–33, 11–18.

²¹ JIM PARSONS: „Developing Clusters of Indicators: An Alternative Approach to Measuring the Provision of Justice” *The Hague Journal on the Rule of Law* 2011. 170–185, 175–176. Proxykat használ a Social and Economic Rights Fulfillment Index (SERF) is, az egészséghez való jog méréséhez pl. a 65. életév betöltésére vonatkozó adatokat használja fel, a lakhatáshoz való jognál pedig az egészséges ivóvízhez való hozzájutás is szerepet kap. SAKIKO FUKUDA-PARR [et al.]: *Fulfilling Social and Economic Rights* (Oxford: Oxford University Press 2015) 59–67.

²² *The United Nations Rule of Law Indicators. Implementation Guide and Project Tools*, UN 2011, 1, lásd www.un.org/en/peacekeeping/publications/un_rule_of_law_indicators.pdf. Erősen polarizált országokban (mint pl. Magyarországon) a közvélemény-kutatási adatok is torzulhatnak: népszerű kormányzat esetén a független intézmények (bíróóságok) iránti bizalom is növekszik, és fordítva.

²³ GAJDUSCHEK György: „Miben áll, és mérhető-e a kormányzati teljesítmény?” *Politikatudományi Szemle* 2014/3. 97–116, 110.

mányjogászok rendszerint csak igen keveset tudnak).²⁴ Egyes országokban a szakértői tevékenység rizikóval is járhat a szakértőkkel (ha kritikusak az államhatalommal szemben), ami megnehezíti a megbízható vélemények beszerzését, sőt egyáltalán a vélemények beszerzését is (még anonim módon is).²⁵ A szakértők általános előnye a másik két forrással szemben, hogy a *hard data* nem elérhetőek egyes országokban, a közvélemény-kutatás pedig igencsak drága.

A közvélemény-kutatási adatok használata sokat segít a sérülékeny csoportok helyzetének figyelembevételéhez, ezek ugyanis gyakran sem a szakértői véleményekben, sem a *hard data*ban nem jelennek meg. A valóság és a *hard data* közötti különbségre is rávilágíthatnak a közvélemény-kutatási adatok: például a valódi bűncselekményszámokra rendszerint nincsenek statisztikák, csak a feljelentések számára, a kettő alakulása pedig könnyen eltérhet egymástól.²⁶ Fontos probléma azonban a közvélemény-kutatásokkal kapcsolatban, hogy az adatfelvétel drága, a feltehető kérdések köre viszonylag szűk (hiszen a lakosság túlnyomó része specifikus kérdéseket nem fog tudni megválaszolni), egyes területek (*no-go zones*) vagy népcsoportok (sérülékeny, társadalomból kizárt, vagy az interjúztatók számára) nehezen mérhetők evvel, és ráadásul a közvélemény néha aktuális sajtóhírek hatására hirtelen és erősen változhat.²⁷ Azt is fel szokták vetni, hogy nehéz közvélemény-kutatási adatokat országok között összehasonlítani az eltérő történeti mentalitások miatt.²⁸

A *hard data* használata objektív ugyan, de igencsak korlátozott a mérési köre. A legtöbb olyan kérdést, amelyet mérni szeretnénk, egyszerűen nem lehet még *proxy hard data* segítségével sem megmérni (illetve az is gyakran előfordul, hogy elvileg meg lehetne ugyan mérni egyes kérdéseket, de adott esetben még sincs mért adat róla az adott országban). Azokkal az adatokkal is óvatosan kell bánni, amelyek megvannak: 1) néha a hatóságok által szándékosan torzítottak (a bűncselekmény-felderítési adatokat közismerten úgy javítja a rendőrség több országban, így nálunk is, hogy a kis jelentőségű de reménytelen eseteknél eltanácsolják az áldozatokat a feljelentéstől), 2) néha a mérendő jelenséggel való közvetlen összefüggését csak szélsőséges esetekben lehet kimutatni (például bírósági költségvetések alakulásának hatása a jogállamiságra), 3) néha egyáltalán nem nyilvánvaló, hogy egy objektív mutató emelkedése kedvező-e a mért jelenség szempontjából vagy sem (például a váderedményességi mutató túl magas volta autoriter igazságszolgáltatási hagyományokat jelez, a túl alacsony ellenben ügyészégi inkompetenciát), és végül 4) az adatok szükségszerűen részleges mivolta miatt (ti. objektív adat csak néhány részkérdésre van, nem az átfogó nagy kérdésekre) különösen kényes az adatok kiválasztása, vagyis az önkényesség gyanúja az adatok mérése vagy aggregálása helyett (amik ugyebár objektíve adottak számszerűen, *hard data*) egy lépéssel korábbra, az adatkiválasztásra tevődik.

Egyes indexek kombinálják a különféle adatforrásokat, ezáltal egyrészt robusztusabbá téve az eredményeket (lásd például alább a WJP-indexet), másrészt így az adatforrások egymást is ellenőrzik (*triangulation*).

²⁴ A problémához általánosan lásd *The United Nations Rule of Law Indicators* (22. lj.) 24.

²⁵ *The United Nations Rule of Law Indicators* (22. lj.) 28.

²⁶ PARSONS (21. lj.) 177.

²⁷ PARSONS (21. lj.) 178.

²⁸ PARSONS (21. lj.) 179.

2.3. AZ ADATOK STATISZTIKAI KEZELÉSE ÉS AGGREGÁCIÓJA²⁹

A felvett adatok különféle típusúak lehetnek: 1 vagy 0 (igen-nem) jellegűek, előre meghatározott skálán³⁰ számszerűsített (például a Freedom House a szakértőt egy 1-től 7-ig terjedő skálán való értékelésre kéri az egyes kérdések kapcsán), százalékos adatok (például lakossági bizalmi indexek), stb. Ahhoz, hogy a különféle jellegű adatokat egy végső indexbe lehessen összegezni, azokat normalizálni kell (vagyis egyenmű adattá alakítani).³¹

Ha országok közötti összehasonlításról van szó, akkor egyes esetekben az adatokat az ország méretének megfelelően egy skálán korrigálni kell. Ha például tízszer nagyobb lakosságú országról van szó, akkor egyes incidensek előfordulásának is eleve tízszer nagyobb az esélye, vagyis egy skála segítségével az adatokat összehasonlíthatóvá kell tenni, mielőtt az indexbe beépítenénk őket.³²

Az esetlegesen hiányzó adatok kezelésére számos statisztikai megoldás létezik. A legegyszerűbb az adott adatsor törlése: ha egy szakértő a 25 kérdésből csak 24-et válaszolt meg, akkor az ő válaszait vagy teljes egészében figyelmen kívül hagyjuk, vagy csak a 25. kérdéskor. A probléma azonban az, hogy 1) egyrészt a hiányzó adatok esetleg nem véletlenszerűek (például egyes szakértők nem merik megválaszolni a kérdést), ami az egyszerű figyelmen kívül hagyással erősen torzítaná az eredményeket, 2) másrészt pedig minél több adatsort törölünk, annál megbízhatatlanabb lesz a végső eredmény (az ún. standard hiba növekszik).³³ Ezért általában ha az adatok 5%-ánál több hiányzik, akkor adatpótlási (imputációs) módszert alkalmazunk.³⁴ Ha például egy szakértő a 25 kérdésből csak 24-et válaszolt meg, akkor a 25. kérdésre a pótoló (imputált) válaszát vagy a saját addigi válaszaiból, vagy a többi (esetleg csak a többi kérdésre hasonló válaszokat adó, vagyis azonos klaszterba tartozó) interjúalany válaszainak átlagából lehet pótolni (vagy valami más, bonyolultabb statisztikai módszerrel). Mindegyik pótlási módszernek más és más előnyei és hátrányai vannak, de így csökkenthető az eredmények torzulása (amely az interjúalany teljes adatsorának törlésével bekövetkezne).

²⁹ Ennek az alpontnak nem az a funkciója, hogy egy jogászt megtanítsa az itt említett (gyakran igen bonyolult) statisztikai módszerekre, hanem az, hogy elrettentsa a jogászokat az amatőr index-építéstől. Színvonalas munkához ugyanis statisztikus (vagy statisztikában jól képzett közgazdász, szociológus) segítsége szükséges. A rosszul szerkesztett index, módszertanilag hibás empirikus kutatás nemcsak a jogász kutató hírnevét csorbitja, de az empirikus kutatások elfogadottságára is rossz hatást gyakorol.

³⁰ Itt már a mérési szint megállapítása is gondot okozhat: nominális, ordinális, intervallum mérési szintű változóról vagy arányskáláról beszélünk? Vö. BABBIE (14. l.) 155–158, valamint FLECK Zoltán – GAJDUSCHEK György: „Empirikus kutatás a jogban” in JAKAB András – MENYHÁRD Attila (szerk.): *A jog tudományja* (Budapest: HVG-ORAC 2015) 101–131, 123–124.

³¹ Pl. mindet egy százas skálán mutatott adattá: a 0–1 típusú változónál a 0-ból 0, az 1-ből 100 lesz; az 0-tól 4-ig terjedő változóból pedig 0-nál 0, 1-nél 25, 2-nél 50, 3-nál 75, 4-nél 100 lesz. Egy másik bevett megoldás az ún. szterderdizáció, amikor a változókat mind 0 átlagú, 1 szórású változóvá alakítjuk, és így aggregáljuk őket.

³² SAISANA–SALTELLI (2. l.) 251.

³³ SAISANA–SALTELLI (2. l.) 252.

³⁴ Lásd Roderick J. A. LITTLE – Donald B. RUBIN: *Statistical Analysis with Missing Data* (New York: John Wiley & Sons 2014) a hiányzó értékek pótlásáról (*filling in for missing values*).

Külön kell azt is vizsgálnunk, hogy az index alapját képező egyes indikátorok nem önkényesen kerültek-e kiválasztásra.³⁵ A sok, de rossz indikátorból épített indexeket nevezik „indikátorban gazdag, de információban szegény” indexeknek.³⁶ Ennek statisztikai tesztelése az ún. többváltozós elemzés: az egyes indikátorok egymással való összefüggését, valamint a végeredményre gyakorolt befolyásukat deríthetik fel ezzel. Mindig ki kell próbálni (modellezni) kell, hogy az egyes változók hatása mekkora hatással jár a végső index alakulására (robosztusság vizsgálata).³⁷

Mindig külön foglalkozni kell a kilógó (a többitől nagyon eltérő, kiugró) adatokkal (*outliers*), amelyek sok esetben valamilyen (mérési, adatbeviteli, szándékos manipulatív stb.) hibát jeleznek. Ennek kezelésére statisztikai technikák vannak (törlés, természetes logaritmussal az adatok szórásának csökkentése, fent említett imputációs technikák); de természetesen előfordulhatnak valódi *outlierek* is, amelyeket ilyenként kell a számolás során figyelembe venni.

A következő kérdés, hogy a különféle adatokat súlyozzuk-e, vagy mindegyik ugyanannyit fog érni az összegzéskor. A súlyozás mellett az szólna, hogy egyes jellegzetességek nyilván fontosabbak (például a jogállamiság szempontjából fontosabb, hogy a rendőrség nem lőhet le büntetlenül véletlenszerűen kiválasztott ártatlan civileket, mint az, hogy a bírósági perek egy éven belül befejeződjenek),³⁸ de ellene szól, hogy a pontos súlyok meghatározása nem nagyon lehetséges objektív módszerrel (részben tudáshiány miatt, részben ezzel összefüggésben a szakértői konszenzus hiánya miatt).³⁹ Ha súlyozás nélkül összegzünk, akkor a fent említett többváltozós elemzés eredményének fényében egyes mutatókat csupán kivehetünk vagy betehetünk az indexbe, ha ellenben súlyozást is használunk, akkor ezenfelül az egyes mutatók súlyát is igazíthatjuk. A súlyozás alapjául szolgáló előfeltevéseket világosan és explicit módon közölni kell.⁴⁰ A súlyozás néha lehet implicit is: ha például egymással erősen korreláló indikátorokat teszünk az indexbe, akkor implicit módon az adott kérdést súlyozzuk.

Bevett módszer a súlyozás elkerülésére, de a szélsőségesen rossz eredmények erősebb befolyásának érvényesítésében (tehát a példánkban maradvá: hogy ne kaphas-

³⁵ Ehhez részletesen a demokrácia-indexek kapcsán lásd pl. Thomas MÜLLER – Susanne PICKEL: „Wie lässt sich Demokratie am besten messen? Zur Konzeptualität von Demokratie-Indizes” *Politische Vierteljahresschrift* 2007/3. 511–539.

³⁶ OECD (12. lj.) 25.

³⁷ A korábban említett többváltozós elemzés az egyes indikátorok egymáshoz való viszonyát (belső korrelációs struktúráját) hivatott feltárni, a robosztusság-vizsgálat ellenben az egyes indikátorok és a módszertani választások (normalizálás, súlyozás) hatását az indexre.

³⁸ Egy súlyozásos jogállamiság-indexhez lásd pl. Benny Y. T. TAI: „Developing an Index of the Rule of Law: Sharing the Experience of Hong Kong” *Asian Journal of Comparative Law* 2007/1. 1–19.

³⁹ SAISANA–SALTELLI (2. lj.) 254. a súlyozás szükségszerűen szubjektív jellegéről. Hasonlóan szkeptikus a súlyozással szemben *The United Nations Rule of Law Indicators* (22. lj.) 5. A használható súlyozási módszerekről lásd OECD (12. lj.) 31–33. és Andrew SHARPE – Brendon ANDREWS: „An Assessment of Weighting Methodologies for Composite Indicators: The Case of the Index of Economic Well-Being” *CSLS Research Report* 2012/10, www.csls.ca/reports/csls2012-10.pdf. Súlyozás nélküli indexet épített az iszlám alkotmányok „iszlamitási” fokára pl. Dawood I. AHMED – Moamen GOUDA: „Measuring Constitutional Islamization: The Islamic Constitution Index” *Hastings International and Comparative Law Review* 2015. 1–74.

⁴⁰ SAISANA–SALTELLI (2. lj.) 255.

son jó végső indexet egy olyan ország, ahol a rendőrség önkényesen megöl embereket, akkor sem, ha más jellegzetességeket tekintve jó működik a jogállam), hogy nem egyszerű számtani, hanem mértani átlagot számolunk: itt ugyanis a kilógó adatoknak erősebb a befolyásuk a végső eredményre (vagyis példánkánál maradvá: a rendőrségre vonatkozó igen alacsony érték a végső értéket is jobban lehúzza).⁴¹ Különböző átlagok helyett faktoranalízis is használható az index képzésére: ezek magyarázata meghaladja a jelen tanulmány kereteit.⁴²

Az egyes indikátorokat érdemes részindexekbe rendezni, és ezekkel dolgozni, mert így 1) egyrészt csökkenteni lehet félreértéseket és torzításokat, amelyek egyes indikátorok izolált használatakor jelentkeznének, 2) másrészt így intézményi működések komplex és sokoldalú jellegzetességeit jobban mérhetjük.⁴³ Az egyes részindexekből a végső indexnél alacsonyabb absztrakciós szintű, de az egyes indikátoroknál magasabb absztrakciós szintű mutatók képezhetők (dimenziók): például a jogállamiság esetében ilyen lehet a bíróságok működése vagy a bűnüldöző szervek működése. Az egyes dimenziók egymáshoz való viszonyát is szükséges statisztikailag tesztelni, hogy megállapítsuk egyrészt az egymáshoz való viszonyukat, másrészt a végső indexre gyakorolt hatásukat (ezek módszere lehet például faktoranalízis, főkomponens-analízis vagy Cronbach alpha-tesztje).⁴⁴ Az elemzés fényében korrigálandó az eredeti indikátorok listája (vagy súlyozás esetén a súlyuk) és részindexekbe rendezése is (ti. hogy ne ugyanazt mérjék, de mégis hasonló dolgokat: vagyis a korreláció meg legyen, de ne legyen teljes). A végső index képzésekor figyelni kell továbbá arra, hogy azok alkalmasak legyenek dekompozícióra is, vagyis az alapul fekvő adatokhoz vagy indikátorokhoz is el lehessen jutni belőlük.⁴⁵

2.4. AZ EREDMÉNYEK ÉRTELMEZÉSE, BEMUTATÁSA ÉS ÖSSZEHASONLÍTÁSA

Az eredményeket legteljesebben és legprecízebben táblázatos formában lehet bemutatni, ezek értelmezéséhez pedig szöveges magyarázatra van szükség. Fontos ésszben tartanunk, hogy a kauzalitás (ok-okozati összefüggés) megállapítására nem alkalmasak a számok (azok csak korrelációt vagy együttmozgást mutatnak),⁴⁶ a kauzalitáshoz mindig addicionális tartalmi megfontolásokra van szükség.

⁴¹ SAISANA–SALTELLI (2. lj.) 256. Vagyis az adatokat nem összeadjuk és elosztjuk az elemszámmal (számtani közép), hanem összeszorozzuk és az elemszám fokának megfelelő gyököt vonunk (mértani közép).

⁴² Ehhez részletesen lásd pl. HOWARD ROSENTHAL – ERIK VOETEN: „Measuring Legal Systems” *Journal of Comparative Economics* 2007/4. 711–728.

⁴³ *The United Nations Rule of Law Indicators* (22. lj.) 3.

⁴⁴ Részletesen lásd OECD (12. lj.) 25–27, 63–82.

⁴⁵ OECD (12. lj.) 16.

⁴⁶ Klasszikus *ad absurdum* példa arról, hogy az erős korreláció sem jelent kauzalitást: „Minél több gólya van egy országban, annál több gyermek születik. Ez arra utal, hogy a gólyák jótékony *hatással* vannak a termékenységre.” Valójában az erősen iparosodott országokban a gólyáknak a természetes élőhelyük és vadászterületük (mocsaras vidékek) csökkenése miatt alacsonyabb a számuk. Ezzel párhuzamosan az erősen iparosodott országokban a termékenység is rendszerint alacsonyabb. Vagyis valójában nincs kauzális hatás a gólyák jelenléte és a termékenység között. Vö. BABBIE (12. lj.) 483–484.

Látványos eredménybemutatóhoz hasznosak lehetnek a grafikonok is, sőt evvel az eredmények értelmezését is lehet befolyásolni (pejoratív: manipulálni).⁴⁷ Ha több országra terjed ki a vizsgálat, akkor az országok klaszterekbe (csoportokba) rendezése és térképen ábrázolása bevett módszer.

Amennyiben az adott témában más index is létezik, akkor annak eredményeit (például ország-rangsorát) össze kell hasonlítani a sajátunkkal, és a különbségekre (például alacsony korrelációra) meg kell próbálnunk magyarázatot adni.

3. A NEMZETKÖZILEG BEVETT JOGRENDSZER-INDEXEK

Az alábbiakban öt, nemzetközileg bevett jogrendszer-indexet fogunk bemutatni. Ezek a Freedom House („*Freedom in the World*”, *FIW*), a Bertelsmann Stiftung („*Bertelsmann Transformation Index*”, *BTI*), a Világbank („*Worldwide Governance Indicators*”, *WGI*), a World Justice Project („*Rule of Law Index*”, *WJP RLI*), valamint a Doing Business Project lesznek.⁴⁸ Az egyszerű áttekinthetőség érdekében táblázatos formában mutatjuk be a hasonlóságokat és különbségeket.⁴⁹ Az első négy index esetében külön szoltunk arról, hogy a jogállamiságot miként mérik, hogy a konceptualizációs különbségekre is rávilágítsunk (a Doing Business nem használ explicit jogállamiság-fogalmat, ezért ott ezt mellőznünk kellett).

⁴⁷ Bővebben lásd pl. Alexandru C. TELEA: *Data Visualization. Principles and Practice* (Wellesley, MA: A. K. Peters – CRC Press 2014); Steffen-Peter BALLSTAEDT: *Visualisieren* (Konstanz: UVK 2012).

⁴⁸ Az első háromhoz jó áttekintést ad Peter THIERY [et al.]: *Wie misst man Recht? Möglichkeiten und Grenzen der Messung von Rechtsstaatlichkeit*, *Kongressbeiträge „Wie wirkt Recht”*, www.politikwissenschaft.uni-wuerzburg.de/fileadmin/06060200/user_upload/Thiery_Sehring_Muno_GZD4_1_.pdf 141–160. A Freedom House-ról újabbán Christopher G. BRADLEY: „International Organizations and the Production of Indicators, The Case of Freedom House” in MERRY (11. lj.) 27–74; a Rule of Law Indexről pedig René URUEÑA: „Indicators and the Law, A Case Study of the Rule of Law Index” in MERRY (11. lj.) 75–102; valamint David Restrepo AMARILES: „The mathematical turn: l'indicateur Rule of Law dans la politique de développement de la Banque Mondiale” in Benoît FRYDMAN – Arnaud Van WAEYENBERGE (szerk.): *Gouverner par les standards et les indicateurs. De Hume aux rankings* (Brussels: Bruylant 2014) 193–234. A WGI-ről módszertani és összehasonlító megközelítésben: Rachel M. GISSELUQUIST: „Evaluating Governance Indexes: Key Criteria” in Robert I. ROTBERG: *On Governance, What It Is, What It Measures and Its Policy Uses* (Waterloo, ON: Centre for International Governance Innovation 2015) 23–54; a Doing Businesshez pedig Pim ALBERS: „How to Measure the Rule of Law: a Comparison of Three Studies” *Conference paper Rule of Law conference* (Hague Institute for Internationalisation of Law, November 2007, www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/events/onenparle/Albers251007.pdf 1–13; valamint Antonio NICITA – Simona BENEDETTINI: „Towards the Economics of Comparative Law: The Doing Business Debate” in Pier Giuseppe MONATERI (szerk.): *Methods of Comparative Law* (Cheltenham – Northampton: Edward Elgar 2012) 291–305.

⁴⁹ A táblázat alapja az első három indexnél Svend-Erik SKAANING: „Measuring the Rule of Law” *Political Research Quarterly* 2010/2. 449–460; Peter F. NARDULLI [et al.]: „Conceptualizing and Measuring Rule of Law Constructs 1850–2010” *Interdisciplinary Journal of Law and Courts* 2013/1. 139–192; THIERY (48. lj.); KAUFMANN (8. lj.); valamint az indexek saját weboldala. A WJP RLI esetében *Developing Indicators to Measure the Rule of Law: A Global Approach. A Report for the World Justice Project*, 2008 Vera Institute of Justice; Juan C. BOTERO [et al.]: „Measuring the Rule of Law” *The World Justice Project Working Paper Series* 2010/1. A Világbank Doing Business indexének módszertanához lásd részletesen Kevin E. DAVIS – Michael B. KRUSE: „Taking the Measure of Law: The Case of the Doing Business Project” *Law & Social Inquiry* 2007/4, www.dri.as.nyu.edu/docs/IO/11783/Takingthemeasureoflaw.pdf.

	<i>FIW</i>	<i>BTI</i>	<i>WGI</i>	<i>WJP RLI</i>	<i>Doing Business</i>
<i>Cél (mit mér?)⁵⁰</i>	Az alapjogok (<i>political rights and civil liberties</i>) összehasonlító globális értékelése.	Vizsgálja és értékeli, hogy a „fejlődő és átalakuló” országok (<i>Entwicklungs- und Transformationsländer</i>) vajon (és ha igen, akkor mennyiben) változnak-e társadalmilag a demokrácia és a piacgazdaság irányában.	Jelentés gazdaságok összesített és egyedi kormányzati mutatóiról.	A jogállam működésének mérése, ahogyan az emberek megtapasztalják azt (de facto mérés, nem a jogszabályok mérése).	A gazdasági tevékenységre vonatkozó szabályozás és annak végrehajtását, jelenleg 189 országban.
<i>Mióta és milyen gyakran?</i>	1972 óta évente, jelenleg 195 ország (+15 különleges vagy vitatott státuszú terület).	2006 óta 2 évente (illetve kísérleti jelleggel első alkalommal 2003-ban), jelenleg 129 „fejlődő és átalakuló” ország (i.e., minden ország, amely 1989-ben nem volt OECD-tag, feltéve hogy 2 milliárdnál nagyobb a lakossága), közte Magyarország.	1996 óta, 2002 óta évente, jelenleg 215 országra.	2011 óta évente (illetve 2012/13 egy egyesített kétéves jelentés volt), 102 országra (vagyis eddig összesen 4 jelentés, de a 2011-esből még hiányzott Magyarország, vagyis ránk csak 3 jelentés van).	2002 óta évente, de a módszertan bizonyos elemi változtatok, és az országok száma az első évben csak 133 volt.
<i>Konceptuálisítás</i>	<p>Politikai jogok:</p> <ol style="list-style-type: none"> (1) választások, (2) politikai pluralizmus és részvétel, (3) működő kormányzat. <p>Polgárjogok:</p> <ol style="list-style-type: none"> (1) vallás- és lelkiismereti szabadság, (2) egyesülési szabadság, (3) jogállam (jogállam <i>common sense</i> értelmezése, kissé véletlenszerű elemekkel), (4) személyi autonómia és egyéni jogok. <p>A jogállamhoz négy kérdés szerepel:</p> <ol style="list-style-type: none"> (1) Függetlenek a bíróságok? (2) Érvényesül a jog ugyanis a polgári és büntető ügyekben? A rendőrség közvetlen civil kontroll alatt van? (3) Van védelem a politikai terrorral, a jogtalan bebörtönzéssel, a száműzetéssel vagy kínzással szemben, függetlenül attól, hogy a rendszert támogató vagy ellenző csoportról van szó? Van szabadság háborúval és felkeléssel szemben? (4) A törvények, más normák és a gyakorlat garantálja a lakosság különféle részeinek egyenlő elbánását? 	<p>A végső index („státusindex”) egyrészt a demokrácia-indexből, másrészt a piacgazdaság-indexből képződik.</p> <p>A demokrácia-index alapja egy explicit és filozófiailag kidolgozott demokrácia-fogalom:</p> <ol style="list-style-type: none"> (1) államiság, (2) politikai részvétel, (3) jogállamiság, (4) demokratikus intézmények stabilitása, (5) politikai és társadalmi integráció. <p>A jogállam négy összetevőjét méri (hagyományos jogdogmatika szerint részben egymást átfedő kérdések):</p> <ol style="list-style-type: none"> (1) hatalmi ágak elválasztása, (2) bíróság függetlensége, (3) hatalommal való viszáleis üldözése, (4) alapjogok. 	<p>A kormányzat hat dimenzióban méri:</p> <ol style="list-style-type: none"> (1) politikai részvétel és elszámoltathatóság, (2) politikai stabilitás és erőszak hiánya, (3) kormányzat hatékonysága, (4) szabályozás minősége, (5) jogállam, (6) korrupció ellenőrzése. <p>A jogállam használt definíciója: egyrészt biznak a szabályokban, másrészt követik azokat, „különös tekintettel a szerződések kikényszerítésének minőségére, a tulajdonjogokra, a rendőrségre és a bíróságokra, valamint a bűncselekmények és az erőszak valószínűségére”.</p> <p>Igen gyenge konceptuálisítás,⁵¹ túlnyomó részben formális kritériumok.</p> <p>A jogállamot 23 adatforrásból (közte BTI, FIW, WJP részindexeiből, de nem azok végső indexeiből; a magyart jelenleg csak 14-ből) származó összesen 86 adatból (ebből 44 reprezentatív, 42 nem-reprezentatív: reprezentatív az az indikátor, amely olyan országok csoportját fedi, amelyek a teljes világhoz hasonló eloszlású mintát adnak; nem-reprezentatív például a regionális indikátorok – ennek a számolásnál lesz jelentősége, lásd alább).</p>	<p>Elsősorban ENSZ dokumentumokra támaszkodva a jogállamot olyan rendszerként definiálják, amelyben a következő négy elv érvényesül:</p> <ol style="list-style-type: none"> (1) A kormányzat, valamint annak tisztviselői és képviselői, továbbá magánszemélyek és társaságok is elszámoltathatók jogilag. (2) A jogszabályok világosak, közzé vannak téve, stabilak és igazságosak; védik az alapjogokat, beleértve a személyek biztonságát és tulajdonát. (3) Az eljárások, amelyekben a jogszabályokat elfogadják, alkalmazzák és kikényszerítik, értetők, tisztességesek és hatékonyak. (4) Az igazságszolgáltatás gyorsan történik, hozzáférhető, erkölcsös és független emberek által, akik pártatlanok, elegendő forrásokkal rendelkeznek, és összetételükben tükrözik azokat a közösségeket, amelyeket szolgálnak. <p>A fenti elvek fényében 9 faktort (és azon belül 47 alfaktort) mérnek:</p> <ol style="list-style-type: none"> (1) a kormányzati hatalom korlátai, (2) a korrupció hiánya, (3) nyílt kormányzat, (4) alapjogok, (5) rend és biztonság, (6) szabályozások kikényszerítése, (7) polgári bírásokodás, (8) büntető bírásokodás, (9) informális (hagyományos) igazságszolgáltatás.⁵² 	<ol style="list-style-type: none"> (1) Vállalkozások indítása (2) Építési engedélyek kiadása (3) Elektromos szolgáltatáshoz való hozzáférés (4) Tulajdonjog bejegyzése (5) Hitelhez való hozzáférés (6) Kisebbségi befektetők védelme (7) Adófizetés (8) Határon átnyúló kereskedelem (9) Szerződés végrehajtása (10) Fizesésképtelenség kezelése (11) Munkaerőpiaci szabályozás

	<i>FIW</i>	<i>BTI</i>	<i>WGI</i>	<i>WJPRLI</i>	<i>Doing Business</i>
<i>Adatok kiválasztása</i>	<p>Szakértői vélemények, amelyek 1-től 7-ig terjedő pontszámmal értékelnek számos kérdést; csupán általános <i>codebook</i> van, amely nem az egyes kérdésekre lebontva definiálja csak a fokozatokat.</p> <p>A szakértők listája nem nyilvános, kiválasztásuk nem transzparens.</p> <p>Az adatok 8 csoportban mérnek összesen 27 kérdéssel.</p>	<p>Nagyrészt szakértői vélemények egy standardizált <i>codebook</i> alapján, 1-től 10-ig terjedő pontszámmal (minden egyes kérdésre külön instrukciókkal); nemcsak számok, hanem szöveges jelentés is készül (sőt, mindig két jelentés készül minden országról: egy külföldi és egy belföldi szakértő, a második kommentálja is az elsőt); a szakértők listája nyilvános (Ágh Attila és Herbert Küpper), de nem transzparens.</p> <p>Kisebb részben <i>hard data</i> (infláció, képzettségi adatok).</p> <p>Az adatok 17 kritériumot mérnek 49 különféle kérdéssel.</p>	<p>Több száz (!) más indikátorból képezik, amelyek 32 különféle forrásból származnak.</p>	<p>Minden országban 1 000 fő reprezentatív közvélemény-kutatási minták + összesen 2 500 fő helyi szakértő (ahol azonos dolgot mértek, ott az eredmény fele a szakértői vélemény, fele a közvélemény-kutatás volt).</p> <p>Szakértők kiválasztása: összeállítottak egy átfogó tág listát ügyvédi irodákról, civilszervezetekről, egyetemekről, és abból véletlenszerűen kiválasztottak szakértőket.</p> <p>Azok a szakértők, akik hozzájárultak, feltüntetésre kerülnek (legutóbbi jelentésben: Süle Ákos – Süle Ügyvédi Iroda; Jakab András – Magyar Tudományos Akadémia; Baruch Gábor – Baruch Ügyvédi Iroda; Parit Katalin – OKRI; Bárd Petra – OKRI; Zengödi Zsolt – Zengödi Ügyvédi Iroda; további anonim szakértők).</p>	<p>Több körben, a magán-szektor és a kormányzat szakértőitől kérdőívek, konferenciabeszélgetek, levelezés és személyes megkeresés alapján, valamint a releváns jogszabályok feldolgozásával. A legutóbbi felmérésben 11 400, döntő részben jogi szakember vett részt, mivel egy cégvezetővel szemben a szakjogászok jóval gyakrabban vesznek részt például cégalapításban vagy felszámolásban. Ugyancsak gyűjtöttek adatokat közhivatalnokoktól, mérnököktől, könyvelőktől stb. Magyarországról a nemzetközi (ügyvédi, könyvvizsgáló stb.) irodák mellett kb. 40 szakértő és iroda vesz részt a felmérésben.</p> <p>Az adatok jellege: hipotetikus esetek alapján részben eldöntendő (egy jogintézmény megléte, analog vagy digitális nyilvántartás), részben kvantitatív (eljárás hossza és költsége) kérdésekkel értékelik a jogi szabályozást az üzleti vállalkozások szempontjából helyi szakértők (túlnyomórészt ügyvédek) segítségével.</p>

	<i>FIW</i>	<i>BTI</i>	<i>WGI</i>	<i>WJP RLI</i>	<i>Doing Business</i>
<i>Aggregálás módszere</i>	számtani közép	számtani közép	<p>Az aggregálás öt lépésben következik be:</p> <p>(1) Az egy forrásokból származó indikátorokat országonként és forrásonként egyetlen súlyozatlan részindexbe számolják össze.</p> <p>(2) A részindexeket normalizálják és reprezentatív, illetve nem-reprezentatív részindexként jelölik meg (lásd fent).</p> <p>(3) A reprezentatív részindexeket súlyozzák és számtani közép-ként aggregálják. Minél nagyobb két részindex között a korreláció, annál nagyobb lesz a súlya a kérdéses két részindexnek. Így kapnak egy még-nem-végleges-indexet.</p> <p>(4) Ezek után a nem-reprezentatív részindexeket regressziós analízis segítségével kombinálják a reprezentatív részindexekből nyert még-nem-végleges-indexszel, szórást számolnak, majd ennek fényében a fent leírt módszerrel súlyozzák a nem-reprezentatív részindexeket is. Ez végeredményben végül ahhoz vezet, hogy jelenleg a kereskedelmi jellegű „üzleti információs források” (Business Information Provider) adják nagyjából a végső index 67%-át, a(z üzleti) közvélemény-kutatások csak 10%-át, a civil szervezetek 10%-át, az állami szervek pedig 12%-át.</p> <p>(5) Ezek után az egyes eredeti mutatókat egy skálán átszámítják úgy, hogy az átlagérték mindig 0-nál legyen, és minden ország jogállamiság-értéke -2,5 és +2,5 közé essen. Ennek fényében legvégül meghatározzák, hogy az országok közötti rangsorban százalékosan hova tartozik (100 a legjobb).</p>	<p>Az eredmények aggregálása öt lépésben következik be:</p> <p>(1) A kérdőívekre kapott eredmények kódolása szám-adatakra.</p> <p>(2) Az egyes kérdésekre indikátorokat számoltak az egyes országokra (a szakértői vélemények, ill. a közvélemény-kutatás alapján).</p> <p>(3) Normalizálták az adatokat.</p> <p>(4) A normalizált adatokat alfaktorokban és faktorokban összegezték (számtani közép).</p> <p>(5) A normalizált értékek alapján meghatározták a végső indexet (számtani közép) és az országok rangsorát.</p>	<p>Ún. Distance to Frontier-módszer, a mért legjobb teljesítménytől számított távolság, (A legjobb és legrosszabb teljesítményt öt évente állapítják meg, a perióduson belül ezt az adatot nem változtatják.) A legrosszabb teljesítmény megállapítása az outlierek kizárásával történik. Az indikátorokat a számtani közép módszerével átlagolják. Az eredményeket egy 100-as skálán jelenítik meg, ahol a 0 a legrosszabb, a 100 pedig a legjobb (határ)teljesítmény, így pl. egy 75 pontot elért ország 25%-ra van a legjobb teljesítménytől, és a következő évben mért 80 pont a teljesítmény javulását jelzi.³³</p>
<i>Transzparencia foka</i>	Alacsony (nem minden adat kereshető vissza a honlapon), bár javult (a jogállamiságra vonatkozó egyes részindexek nem elérhetők).	Magas (minden, a számoláshoz használt adat honlapon elérhető, mellettük odavágó szöveges magyarázat az országjelentésből).	Nagyon magas a számolásban, de az eredeti források intranszparenciáját továbbőrökíti (és a források némelyike fizetős szolgáltatás eredetileg).	magas	Magas, az adatok nagy része letölthető a honlapról.

	<i>FIW</i>	<i>BTI</i>	<i>WGI</i>	<i>WJP RLI</i>	<i>Doing Business</i>
<i>Erősségek</i>	(1) Az adatok 1972-ig visszamenőleg megvannak, (2) közismert márkanév.	(1) Transzparencia, (2) a másod-jelentéstevő ellenőrző szerepe, (3) konceptualizáció alaposabb a FIW-nél, (4) utolsó lépésben egy szakértői bizottságban regionális és globális korrekciók a nemzetközi összehasonlíthatóság érdekében.	(1) Transzparencia a számolásban, (2) sokrétű adatforrás, ezért robusztus (egy-egy indikátorok változása önmagában kevésbé befolyásolja a végeredményt).	Külön koncentráltak az olyan csoportok jogállam-tapasztalására, amelyek sérülékenyek (pl. szegénységben élők). A szakértők kiválasztása transzparens.	Transzparens, számos szakértő részvételével, az adatok többszörös ellenőrzésével készül.
<i>Külfogások, kritikák</i>	(1) A mértani közép jobb lenne a számtaninál, (2) transzparencia hiánya (a kódolás az alkategóriák szintje alatt még mindig intranszparens), (3) a hétfokú skála egyes fokozatai közötti különbségek nem egyértelműek, (4) időben változik a kérdéssor, ezért az időbeli konzisztencia kérdéses, (5) az egyes dimenziók közötti határ sem világos, néhány dolog akár a másikba is kerülhetne, (6) a szakértők kiválasztása nem transzparens.	(1) A mértani közép jobb lenne a számtaninál, (2) a szakértők kiválasztása nem transzparens, (3) a státusz-index képzése implikálja, hogy a politikai és a gazdasági fejlődés együtt járnak, ami egyesek szerint nem nyilvánvaló (vö. Kína).	(1) Az eredeti források hibáit továbbörökítik; (2) elfogultság a sokféle piaci mutató miatt a piacgazdasági értékelé- gés felé; (3) időben és országok közötti összehasonlítás sem igazán lehetséges, hiszen a források is változnak; (4) gyenge konceptualizáció; (5) nincs szöveg, csak számok.	(1) Nincs szöveg, csak számok (pontosabban a legutóbbi jelentésben már van összesen egy bekezdés, amelyet nem a szakértők értelmezve a WJP fogalmaz meg), (2) fogalmilag csiszolandó a WJP-ben a hatalom-megosztási index (al-index a WJP-ben), mert túlzottan a prezidenciális alkotmányjogi rendszerekre van szabva.	(1) A nemzeti szint alatti szinteket (pl. szövetségi állam, régió) csak kis mértékben veszi figyelembe (bizonyos esetekben méri az ország második legnagyobb gazdasági városát is). (2) Etnocentrikus konceptualizáció. (A készítő-k számos esetben vesznek adott olyan jogintézményeket vagy üzleti gyakorlatokat, melyek csak bizonyos országokban terjedtek el.) (3) Az adatok további felhasználása (regresszióhoz, klaszteranalízishez) problematikus lehet. (4) Túl nagy hangsúlyt fektet a hatékonyságra, és a garanciális szabályozást adott esetben hátrányként értékeli.
<i>Általános vélel az indexről</i>	<i>Módszertanilag elavult és intranszparens.</i>	<i>Módszertanilag fejlett és transzparens átfogó index, amelynek része a jogállamiság.</i>	<i>A szubjektív elemeket minimalizáló (az indikátorok kiválasztását leszámítva az elimináló) módszer, nem specifikusan a jogállamiságra kifejlesztve.</i>	<i>Módszertanilag a legkidolgozottabb, specifikusan a jogállamiság kérdéseire.</i>	<i>Nagy mértán felvett, mindeki számára elérhető adatok, melyek elsődleges értékelési szempontja a gazdasági hatékonyság, így az adott jogrendszernek viszonylag egyszemélyes bemutatását adja.</i>

⁵⁰ THIERY (48. l.j.) 154. szerint a FIW és a BTI között nagyon magas a korreláció (0,938), de a WGI-vel csak a FIW és a BTI csak 0,664 és 0,663 korrelációt mutat. Ez arra utal, hogy a WGI valami mást mér, mint a másik kettő. A WJP RLI-re vonatkozóan nem ismerünk korrelációs számításokat.

⁵¹ Különösen kritikus GINSBURG (3. l.j.) 271.

⁵² A 9. faktorra (informális igazságszolgáltatás) is gyűjtenek adatokat, de ezeket nem veszik számításba az aggregált index és a rangsor megállapításakor. Ennek az az oka, hogy az ilyen rendszerek igen összetettek, és nagyon nehéz oly módon mérni a tisztességességüket és a hatékonyságukat, hogy az rendszeres és országok között összehasonlítható legyen. Az aggregált index ezért végső soron „csupán” 8 faktor és 44 alfaktor eredményeként áll össze.

⁵³ Lásd www.doingbusiness.org/data/distance-to-frontier.

4. MAGYARORSZÁGI INDEX-FEJLESZTÉSEK

Az Eötvös Károly Közpolitikai Intézet (EKINT) a HVG-vel együttműködve 2010 májusa és 2011 áprilisa között „Jogállamfigyelő” néven rendszeres (havi) jelentéseket adott ki a hazai jogállamiság állapotáról, és ennek részeként egy önálló indexet is közölt.⁵⁴ A jelentések célja az volt, hogy – különös tekintettel a 2010 tavaszi parlamenti választások nyomán kialakult kétharmados többségre, és a szerzők szerint ebből adódóan az alkotmányos értékek potenciális veszélyeztetettségére – a közhatálon kívül álló, a kormányzattól és az ellenzékétől is független megfigyelőként rendszeres jelentésekben elemezze „az alkotmányosság alapvető követelményeinek érvényesülését”.

Az alkotmányosság (a fogalmat a szerzők a jogállamisággal szinonim értelemben használták) szempontjából az alábbi hat alapelv mentén fogalmazták meg kérdéseket:

1. *Az alkotmányvédelem, ezen belül az alapjogvédelem elért szintje nem csökkenthető.*
2. *A közhatalom független intézményeinek a parlamenti többség és a kormányzat befolyásától mentesen kell működniük, csak így őrizhetik meg arcukat, a közhatalom gyakorlását pedig a valóban független intézmények folyamatos kontrolljának kell legitimálnia.*
3. *Fontos, hogy a parlamentáris rendszer határozza meg továbbra is alkotmányos berendezkedésünket, a kormányzat parlament előtti felelőssége és a parlamenti ellenőrzés intézményei nem gyengíthetők.*
4. *A közhatalom gyakorlása legyen átlátható, a közhatalmat gyakorló szervezetek és személyek pedig legyenek számonkérhetőek, az információszabadság elért szintje fejlesztendő, a visszalépés nem elfogadható.*
5. *A szólás szabadsága csak az alapvető jogok védelmében, és csak arányos mértékben korlátozható, a politika befolyásától mentes sajtó és média szabadságát biztosítani kell.*
6. *Minden ember individuusként és közössége részeként is egyenlő méltósággal rendelkezik, ennek minden állami megnyilvánulást át kell hatnia.*

Az adatokat szakértői véleményekből kapták, ami bevallottan nem volt reprezentatív. A szakértőnek felkértek köre meglehetősen tág volt: a Magyar Alkotmányjogászok Egyesületének minden tagja kapott ilyen megkeresést, rajtuk kívül pedig további, a szakmában (például tudományos munkájuk miatt) elismert személyek, PhD-hallgatók és gyakorlati szakemberek is. A szakértők listája nyilvános volt, de a válaszaik anonimek maradtak.⁵⁵

⁵⁴ Ezek az EKINT honlapja mellett azóta nyomtatásban is megjelentek, az indexképzés módszertanával együtt. Lásd MAJTÉNYI László – SZABÓ Máté Dániel (szerk.): *Az elveszejtett alkotmány* (L'Harmattan – EKINT 2011) 13–62.

⁵⁵ A szakértők listája: Ádám Antal, Antal Attila, Balogh Zsolt, Bencze Mátyás, Dénes Iván Zoltán, Erdei Marianna, Fleck Zoltán, Gárdos-Orosz Fruzsina, Györfi Tamás, Hajjas Barnabás, Hanák András, Jakab András, Kegye Adél, Kis János, Kiss Barnabás, Koltay András, Kovács György, Körtvélyesi

A szakértők az elektronikus kérdőíven szereplő kijelentések helytállóságát a Freedom House-hoz hasonlóan 1–7 közötti skálán értékelték (1 volt a legrosszabb, 7 pedig a legjobb érték). A 10 kérdésre adott pontszámok súlyozatlan számtani átlaga képezte a jogállamiság-index adott havi értékét. A könnyebb érthetőség kedvéért az eredményeket egy tizes skálára átszámolva tették közzé.

A 10 (állandó) értékelendő állítás a következő volt: 1) A közhatalom független intézményei a parlamenti többség és a kormányzat befolyásától mentesen működnek. 2) Az ország közjogi működése megfelel a parlamentarizmus alkotmányos elveinek. 3) Biztosított a politika befolyásától mentes sajtó és média szabadsága. 4) A kormányzat parlament előtti felelőssége és a parlamenti ellenőrzés intézményrendszere megfelelően működik. 5) A közhatalom mindenki által és széles körben, szabadon bírálható. 6) A személyek egyenlő méltóságát individuumként és valamely közösség tagjaként is a köztársaság intézményei megfelelően biztosítják. 7) A közhatalom gyakorlása átlátható, a közhatalom gyakorlóit számonkérhetők. 8) A jogsértő közhatalmi aktusokkal szemben a jogérvényesítés lehetőségei megfelelőek. 9) Az alkotmányvédelem stabil. 10) Az alkotmányvédelem, ezen belül az alapjogvédelem jelenlegi szintje megfelelő.

Az indexalkotás módszere a fenti indexek közül tehát leginkább a Freedom House indexére hasonlít (számtani átlag az 1-től 7-ig, szakértők által értékelt kérdésekben), de annak bizonyos módszertani gyengeségeit (különösen a szakértők széles körből való és nyilvános kiválasztása és nyilvánossága, valamint a részindexek közzététele terén) láthatóan megpróbálták orvosolni az EKINT munkatársai.

Az indexszel szemben felhozható legfontosabb kritikák a konceptualizációra (és az ebből adódó 10 kérdésre),⁵⁶ az egyes (1-től 7-ig terjedő) fokozatok közötti pontos határ bizonytalanságára, valamint a szakértők körére vonatkozhatnak. Az index erőssége részben pont az volt, amit néhányan kritizáltak benne: fókuszált kérdésfeltevással, világos céllal építettek indexet, vagyis nem tűztek ki maguknak elérhetetlenül bonyolult (és/vagy drága) célt (mint amilyen egy minden részterületet lefedő jogállamiság-index lett volna),⁵⁷ mindezt pedig nagyon gyorsan tették (a komolyabb

Zsolt, Láposy Attila, Mátyás Ferenc, Mészáros Szilárd, Mező István, Nagy Boldizsár, Nagy Gusztáv, Novoszádek Nóra, Orbán Balázs, Pap András László, Polyák Gábor, Smuk Péter, Straub Dániel, Sulyok Márton, Szabó Krisztián, Szalai Éva, Szegvári Péter, Szigeti Tamás, Tordai Csaba, Tóth Balázs, Tóth Zoltán, Varga Zs. András, Zsebik Katalin. A szakértői lista minden (életkori, szakmai, világnézeti) szempontból meglehetősen diverz volt.

⁵⁶ GÁRDOS-OROSZ–SZENTE (13. lj.) 284: „Az értékelés szempontjai véletlenszerűnek tűnnek, illetőleg a napi politikai érdeklődés által leginkább figyelemmel kísért intézményi, működési jellemzőkre utalnak, míg a jogállamiság hagyományos, technikai paramétereire (mint amilyen a jogbiztonság, a jogalkotás módja) a felmérések nem terjedtek ki.”

⁵⁷ Egyes, minket aktuálisan érdeklő részkérdésekre érdemes lehet Magyarországon indikátorokat készíteni, de a bevett nemzetközi indexek fent leírt módszertani bonyolultsága remélhetőleg mindenkit elrettent egy önálló új jogállamiság-index kifejlesztésétől. Ez egyrészt nagyon bonyolult (és drága), másrészt mások már megcsinálták magas színvonalon. Ahogyan űrsiklókat sem kell Magyarországon gyártani, úgy jogállamiság-indexeket sem. De ahogyan a NASA-nál is szívesen veszik a magyar fizikusok javaslatait és űrsiklóalkatrészek is készültek már Magyarországon (sőt, a magyar munkatársak is dolgoznak Floridában), úgy alkotmányjogászként is hozzájárulhatunk a meglévő nagyobb nemzetközi projektekhez módszertani javaslatokkal. Mind a Bertelsmann Alapítvány, mind a WJP kifejezetten nyitott külső szakértők kritikái megjegyzéseire, és örömmel válaszolnak a kérdésekre (ezt a jelen sorok szerzői is megerősíthetik).

nemzetközi indexek átfutási ideje 1-2 év, ami a 2010/11-es gyors közjogi változások idején a kontroll szerepet ellehetetlenítette volna). A gyorsaság persze a módszertani előkészítést illetően nyilván *trade-off* is jelentett, ennek megfelelően hiányzott a tesztfázis (különösen a többváltozós elemzés), de az index konkrét kitűzött célja (és az ehhez kapcsolódó gyors reagálás szükségessége) ezt legitim módon magyarázhatja. Annyi kritikaként megfogalmazható, hogy szerencsésebb lett volna egy olyan elnevezés, amely egyértelművé teszi, hogy nem egy általános (a dogmatikai kidolgozottság kritériumainak megfelelő) jogállamiság-indexről van szó, hanem egy specifikus történelmi helyzet szülte érdeklődésről.

Egy második index-fejlesztésről kell még röviden szót ejtenünk, a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen készült Jó Állam Indexről. Az eredeti tervek szerint ez tartalmazott volna egy jogállamiság-részindexet is,⁵⁸ de végül ezt teljesen kihagyták az első elkészült jelentésből.⁵⁹ Ez meglepő egy Jó Állam Indextől, a hiány okáról hivatalos magyarázat híján csak találgathatunk.

Végül egy nemrégiben készült hasznos indikátor-gyűjteményt említenék meg (indexképzés nélkül), amelyek a jogbiztonságot jellemzik: a *Corruption Research Center Budapest* azt vizsgálta meg, hogy az 1998 és 2012 közti időszakban kormányokra lebontva évente és havonta átlagban mennyi új törvény keletkezett, ezeket ki kezdeményezte, hány nap telt el a törvényjavaslat benyújtása és elfogadása között, és hogy relatíve mennyit módosítottak a kihirdetés utáni egy éven belül.⁶⁰

Mindegyik magyar fejlesztésű index közös problémája, hogy csak azt tudják megállapítani „romlott-e vagy javult-e a helyzet”, de azt nem tudják megmondani, hogy mennyivel. Ahhoz, hogy reális képet kapjunk a helyzet minőségéről, egyszerűen műfajilag nem mellőzhető a komparatív elem. Ezért jelen sorok szerzői kifejezetten szkeptikusak az egyetlen országra kifejlesztett indexekkel szemben, különösen, ha azok csak rövid időszakot fognak át.

⁵⁸ Lásd GÁRDOS-OROSZ-SZENTE (13. l.).

⁵⁹ KAISER (13. l.).

⁶⁰ *A magyar törvényhozás minősége 1998–2012 – leíró statisztikák. Előzetes kutatási eredmények.* Corruption Research Center Budapest, www.crcb.eu/wp-content/uploads/2014/02/trvh_2013_riport_140214_1410.pdf.

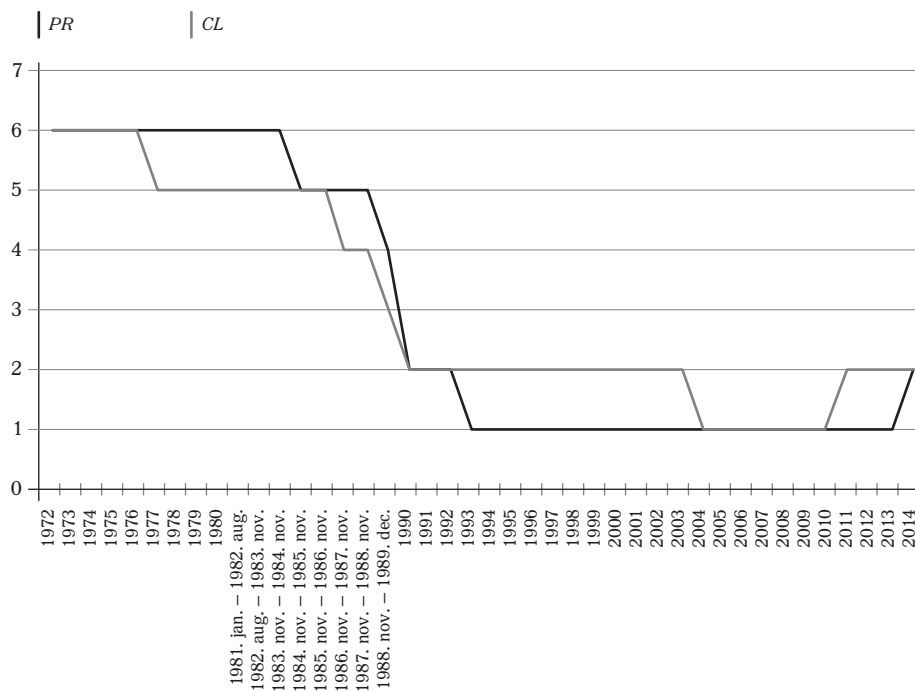
FÜGGELÉK. MAGYARORSZÁGRA VONATKOZÓ INDEX-ÉRTÉKEK

*Freedom in the World index, Magyarországára vonatkozó adatok 1972–2014*⁶¹

<i>YEAR(S) COVERED</i>	<i>EDITION</i>	<i>POLITICAL RIGHTS</i>	<i>CIVIL LIBERTIES</i>
1972	1973. jan.–febr.	6	6
1973	1974. jan.–febr.	6	6
1974	1975. jan.–febr.	6	6
1975	1976. jan.–febr.	6	6
1976	1977. jan.–febr.	6	6
1977	1978	6	5
1978	1979	6	5
1979	1980	6	5
1980	1981	6	5
1981. jan. – 1982. aug.	1982	6	5
1982. aug.–1983. nov.	1983–84	6	5
1983. nov.–1984. nov.	1984–85	6	5
1984. nov.–1985. nov.	1985–86	5	5
1985. nov. – 1986. nov.	1986–87	5	5
1986. nov.–1987. nov.	1987–88	5	4
1987. nov.–1988. nov.	1988–89	5	4
1988. nov.–1989. dec.	1989–90	4	3
1990	1990–91	2	2
1991	1991–92	2	2
1992	1992–93	2	2
1993	1993–94	1	2
1994	1994–95	1	2
1995	1995–96	1	2
1996	1996–97	1	2
1997	1997–98	1	2
1998	1998–99	1	2
1999	1999–2000	1	2
2000	2000–2001	1	2
2001	2001–2002	1	2
2002	2003	1	2
2003	2004	1	2
2004	2005	1	1
2005	2006	1	1
2006	2007	1	1
2007	2008	1	1
2008	2009	1	1
2009	2010	1	1
2010	2011	1	1
2011	2012	1	2
2012	2013	1	2
2013	2014	1	2
2014	2015	2	2

⁶¹ A legjobb eredmény 1, a legrosszabb 7. Az 1 és 2 értékelés „szabad” országot jelez.

Freedom in the World index grafikonon ábrázolva, Magyarországra vonatkozó adatok 1972–2014⁶²

⁶² A legjobb eredmény 1, a legrosszabb 7. Az 1 és 2 értékelés „szabad” országot jelez. A PR a politikai jogokat (*political rights*, pl. sajtószabadság, választójog), a CL a polgári jogokat (*civil liberties*, pl. vallásszabadság, tulajdonvédelem) jelenti.

Bertelsmann Transformation Index, Magyarországra vonatkozó adatok 2003–2014

<i>BTI jelentés évszáma</i> ⁶³	<i>index</i>	<i>pontszám</i> ⁶⁴	<i>rangsor</i> ⁶⁵
2003*	(1&2) státusz index	9,70	
	(1) politikai átalakulás (demokrácia)	5,00*	
	(1.3) jogállam	5,00*	
	(2) gazdasági átalakulás (piacgazdaság)	4,70*	
	<i>menedzsment index (nem beszámított)</i>	6,70	
2006	(1&2) státusz index	9,16	
	(1) politikai átalakulás (demokrácia)	9,40	
	(1.3) jogállam	9,00	
	(2) gazdasági átalakulás (piacgazdaság)	8,93	
	<i>menedzsment index (nem beszámított)</i>	6,81	
2008	(1&2) státusz index	9,18	5 (125-ből)
	(1) politikai átalakulás (demokrácia)	9,35	7 (125-ből)
	(1.3) jogállam	9,30	
	(2) gazdasági átalakulás (piacgazdaság)	9,00	7 (125-ből)
	<i>menedzsment index (nem beszámított)</i>	6,67	18 (125-ből)
2010	(1&2) státusz index	9,00	8 (128-ből)
	(1) politikai átalakulás (demokrácia)	9,25	10 (128-ből)
	(1.3) jogállam	9,00	
	(2) gazdasági átalakulás (piacgazdaság)	8,75	8 (128-ből)
	<i>menedzsment index (nem beszámított)</i>	6,51	20 (128-ből)
2012	(1&2) státusz index	8,48	12 (128-ből)
	(1) politikai átalakulás (demokrácia)	8,35	17 (128-ből)
	(1.3) jogállam	7,80	
	(2) gazdasági átalakulás (piacgazdaság)	8,61	11 (128-ből)
	<i>menedzsment index (nem beszámított)</i>	5,47	48 (128-ből)
2014	(1&2) státusz index	8,05	16 (129-ből)
	(1) politikai átalakulás (demokrácia)	7,95	21 (129-ből)
	(1.3) jogállam	7,30	16 (129-ből)
	(2) gazdasági átalakulás (piacgazdaság)	8,14	14 (129-ből)
	<i>menedzsment index (nem beszámított)</i>	4,96	65 (129-ből)

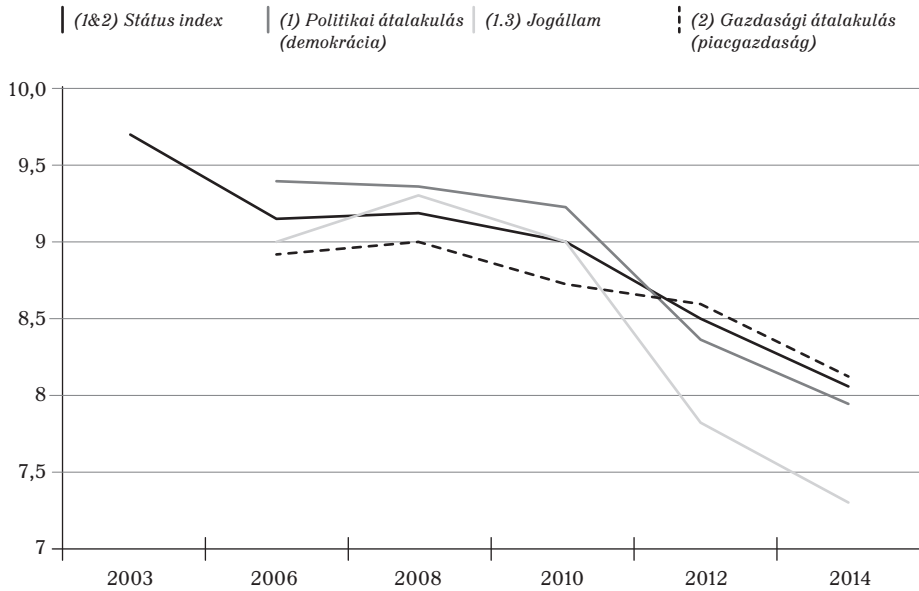
* A 2003-as jelentés módszertana eltért a későbbiektől. Más eltérések mellett az egyes részindexek (demokrácia és piacgazdaság) 1-től 5-ig kerültek értékelésre, a státusz index pedig ezek összege (és nem átlaga) lett. A vizsgált periódus az 1998 és 2003 közötti időszakot elemzi. A honlap nem tartalmazza a 2003-as jogállamiság-indikátort sem, ezért a táblázatból kimaradt. A 2003-as adatok a jelentős módszertani változások miatt csak enyhén módosítva hasonlíthatók össze a későbbi eredményekkel: a 2003 utáni módszertannal számolva 2003-ban nem 9,7, hanem 9,71 lett volna a magyar státusz index; a jogállamisági részindex pedig 5 helyett 10 (ez utóbbit a grafikonon nem jelöltük, mert csak zavaró lett volna).

⁶³ A jelentések rendszerint nem a kiadás évét, hanem egy korábbi időszakot elemezik és értékelnek. Pl. a 2014-es jelentés a 2011. január 31. és 2013. január 31. közötti időszakot fedi le.

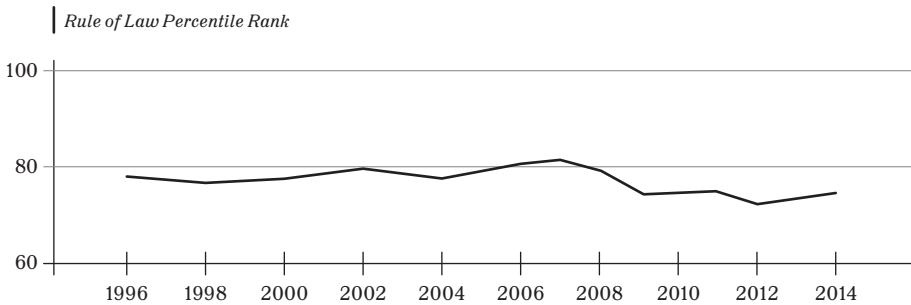
⁶⁴ 1 a legrosszabb, 10 a legjobb pontszám.

⁶⁵ Rangsort csak a 2008-as jelentést követően találunk az egyes jelentésekben.

Bertelsmann Transformation Index grafikonon ábrázolva, Magyarországra vonatkozó adatok 2003–2014

WGI Rule of Law Index, Magyarországra vonatkozó adatok 1996–2013⁶⁶

Country: Hungary
 Source: Worldwide Governance Indicators
 Created on: 08/31/2015

⁶⁶ A vonal mutatja, hogy az országok rangsorában százalékosan hova tartozik az ország: a 80-as érték pl. azt jelenti, hogy a felső 20%-ba tartozik.

A WJP RLI 2012/2013-as jelentésének Magyarországra vonatkozó oldala^{67 68}

HUNGARY

Budapest, Debrecen, Miskolc

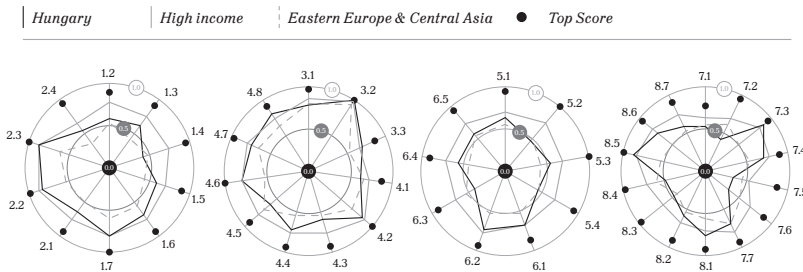
1. WJP RULE OF LAW INDEX

Income: High | Region: Eastern Europe & Central Asia | Population: 10 m (2012) 70% urban 37% in three largest cities

WJP RULE OF LAW INDEX FACTORS	SCORE	GLOBAL RANKING	REGIONAL RANKING	INCOME GROUP RANKING
Faktor 1 Limited Government Powers	0,63	33/97	5/21	27/29
Faktor 2 Absence of Corruption	0,72	26/97	3/21	22/29
Faktor 3 Order and Security	0,83	21/97	3/21	18/29
Faktor 4 Fundamental Rights	0,72	30/97	6/21	26/29
Faktor 5 Open Government	0,52	37/97	7/21	25/29
Faktor 6 Regulatory Enforcement	0,60	27/97	4/21	23/29
Faktor 7 Civil Justice	0,55	45/97	10/21	28/29
Faktor 8 Criminal Justice	0,64	27/97	5/21	25/29

2. SCORES FOR ALL WJP RULE OF LAW INDEX SUB-FACTORS

In each graph, a sub-factor is represented by a radius from the center of the circle to the periphery. The center of each circle corresponds to the lowest possible score for each sub-factor (0,00); the outer edge of the circle marks the highest possible score (1,00).

ACCOUNTABLE GOVERNMENT

- 1.2 Government powers limited by legislature
- 1.3 Government powers limited by the judiciary
- 1.4 Independent auditing and review
- 1.5 Government officials sanctioned for misconduct
- 1.6 Government powers are subject to non-government checks
- 1.7 Transition of power subject to the law
- 2.1 Absence of corruption in the executive branch
- 2.2 Absence of corruption in the judicial branch
- 2.3 Absence of corruption by the police and the military
- 2.4 Absence of corruption in the legislative branch

OPEN GOVERNMENT AND REGULATORY ENFORCEMENT

- 5.1 Laws are publicized
- 5.2 The laws are stable
- 5.3 Right to petition and public participation
- 5.4 Official information is available
- 6.3 Government regulations effectively enforced
- 6.2 Government regulations applied without improper influence
- 6.3 Administrative proceedings conducted without unreasonable delay
- 6.4 Due process in administrative proceedings
- 6.5 The government does not expropriate without adequate compensation

SECURITY AND FUNDAMENTAL RIGHTS

- 3.1 Absence of crime
- 3.2 Civil conflict is effectively limited
- 3.3 People do not resort to violence to redress personal grievances
- 4.1 Equal treatment and absence of discrimination
- 4.2 Right to life and security of the person
- 4.3 Due process of law
- 4.4 Freedom of opinion and expression
- 4.5 Freedom of belief and religion
- 4.6 Arbitrary interference of privacy
- 4.7 Freedom of assembly and association
- 4.8 Fundamental labor rights

DELIVERY OF JUSTICE

- 7.1 People have access to affordable civil justice
- 7.2 Civil justice is free of discrimination
- 7.3 Civil justice is free of corruption
- 7.4 Civil justice is free of improper government influence
- 7.5 Civil justice is not subject to unreasonable delays
- 7.6 Civil justice is effectively enforced
- 7.7 ADRs are accessible impartial, and effective
- 8.1 Criminal investigation system is effective
- 8.2 Criminal adjudication system is timely and effective
- 8.3 Criminal adjudication system is timely and effective
- 8.4 Criminal system is free of discrimination
- 8.5 Criminal system is free of corruption
- 8.6 Criminal system is free of improper government influence
- 8.7 Due process of law

⁶⁷ Az eddig kiadott jelentések alacsony száma (ti. csupán három: 2012/2013, 2014, 2015), az egyes jelentések közötti kisebb definíciós és adatfelvételi változások, a vizsgált országok számának változása, valamint a pontozás módszere (ti. nem abszolút pontokat jeleznek az értékek, hanem a többihez való viszony szerint korrigált értékekről van szó) miatt nem célszerű idősort készíteni, amint erre a készítő is felhívják a figyelmet. Ezért mi is csupán a három magyarországi „pillanatfelvételt” közöljük.

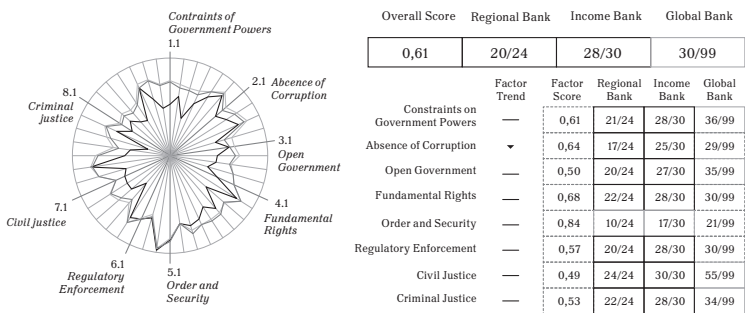
⁶⁸ A pontszám minél magasabb, annál jobb. Maximum 1 pont érhető el, minimum 0. A grafikonok és a táblázatok azt is mutatják, hogy az adott földrajzi régió többi országához, valamint az adott gazdasági országok csoportjában bárhol a világon miként viszonyul (rangsorol) az ország.

A WJP RLI 2014-es jelentésének Magyarországra vonatkozó oldala⁶⁹

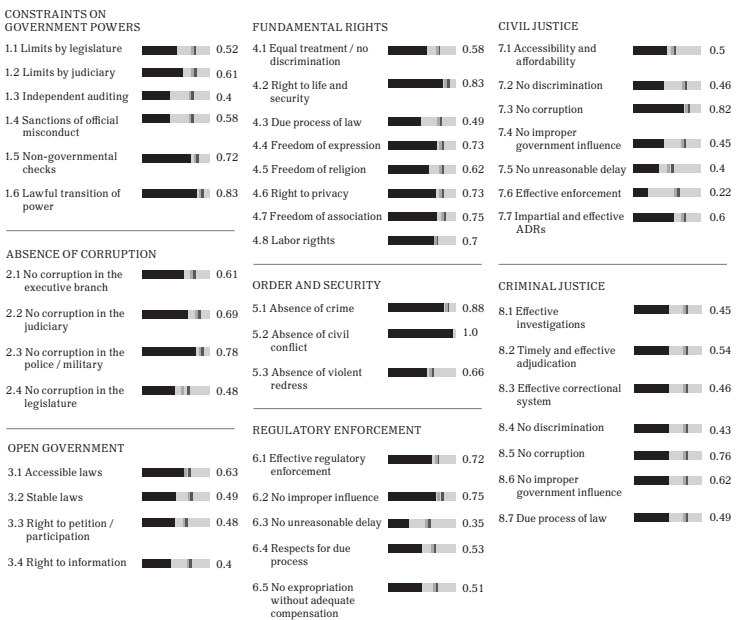
Budapest, Debrecen, Miskolc

HUNGARY

Region: Western Europe & North Europa | Income group: High income

Hungary | Western Europe & North America | High income group ▲ Trending up ▼ Trending down □ Low □ Medium □ High

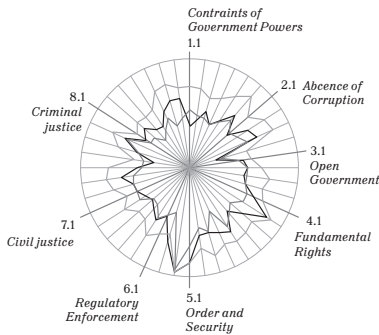
⁶⁹ A 2014-es jelentésben összesen egy bekezdésnyi szöveg szerepel Magyarországról (a 2012/2013-asban nem volt még ennyi szöveg sem): „Magyarország a világ felső harmadában van a jogállam legtöbb dimenziójában, de elmarad mind a regionális, mind a jövedelmi csoportja szerinti többi országtól. Az ország a magas jövedelmű országok csoportjában hátulról a harmadik a kormányzati hatalom hatékony ellenőrzése szempontjából, részben köszönhetően az egyik kormányzati hatalmi ág másikká való beavatkozása miatt. A tavaly óta történt enyhe romlás dacára a korrupció relatíve alacsony maradt (29. hely összességében), és a közigazgatási szervek relatíve hatékonyak a szabályok kikényszerítésében (30. hely összességében). Az ország relatíve biztonságosnak mondható bűnözési szempontból. A polgári bíraskodás azonban csak 55. (és utolsó) helyet ért el a magas jövedelmű országok között főleg az ügyek eldöntésének lassúsága, a bírói döntések végrehajtásának nehézségei, a kirekesztett csoportok diszkriminációja, valamint a bírói döntésekbe való politikai beavatkozás miatt. A rendőri nyomozások terén tapasztalható hiányosságok és a bűnelkövetők bíróság elé állításának nehézségei további figyelmet érdemlő területek.”

A WJP RLI 2015-ös jelentésének Magyarországra vonatkozó oldala

Budapest, Debrecen, Szeged

HUNGARY

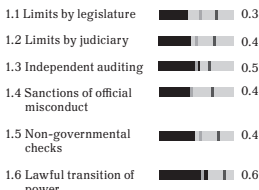
Region: EU + EFTA + North America | Income group: Upper middle income

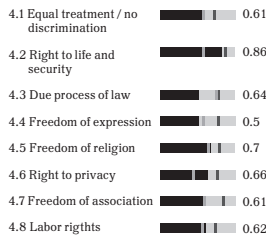
Overall Score	Regional Bank	Income Bank	Global Bank	
0,58	23/24	5/31	37/102	
Factor Trend	Factor Score	Regional Bank	Income Bank	Global Bank
Constraints on Government Powers	0,49	24/24	18/31	36/102
Absence of Corruption	0,5	13/24	13/31	29/102
Open Government	0,51	24/24	17/31	35/102
Fundamental Rights	0,65	24/24	7/31	30/102
Order and Security	0,86	11/24	2/31	21/102
Regulatory Enforcement	0,51	22/24	14/31	30/102
Civil Justice	0,53	24/24	12/31	55/102
Criminal Justice	0,55	22/24	5/31	34/102

Hungary | EU + EFTA + North America | Upper middle income | ▲ Trending up ▼ Trending down □ Low □ Medium □ High

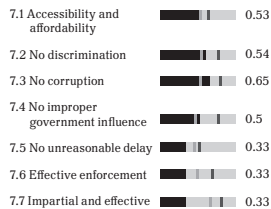
CONSTRAINTS ON GOVERNMENT POWERS

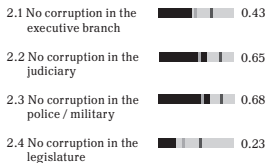
FUNDAMENTAL RIGHTS

CIVIL JUSTICE

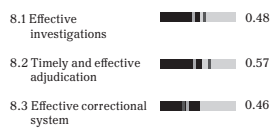
ABSENCE OF CORRUPTION

ORDER AND SECURITY

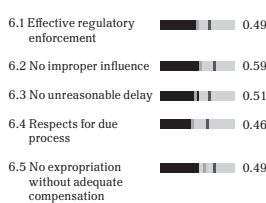
CRIMINAL JUSTICE

OPEN GOVERNMENT

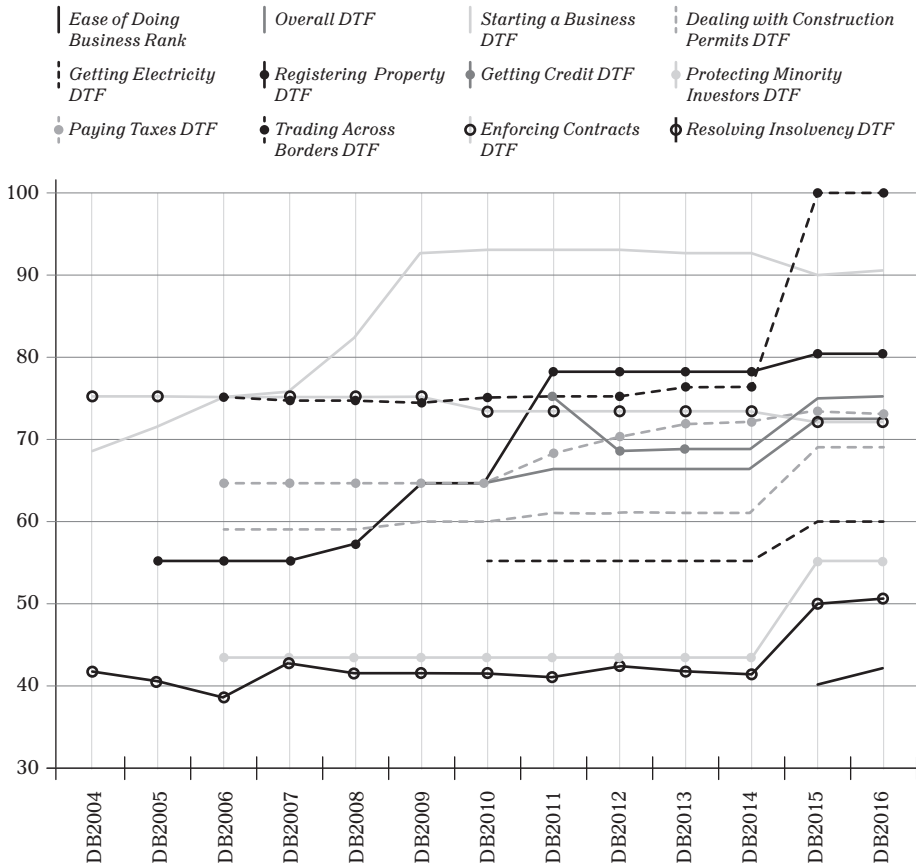
REGULATORY ENFORCEMENT

CRIMINAL JUSTICE

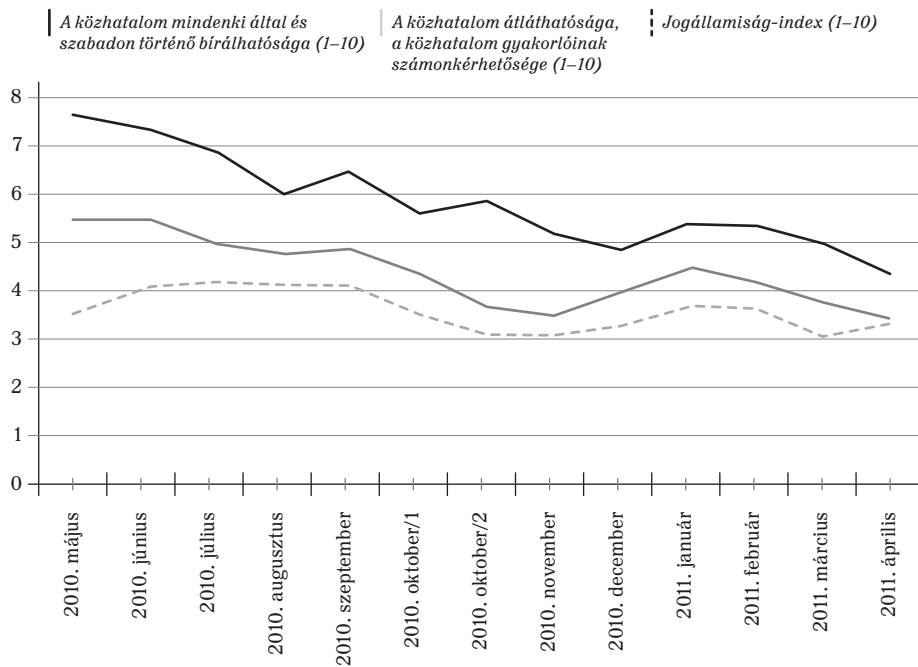

Doing Business Index, Magyarországra vonatkozó adatok 2004–2016⁷⁰

⁷⁰ Az x tengely jelöli az évet, azzal, hogy a Doing Business 2016-ot pl. 2015 októberében publikálták. Az y tengely pedig a fentebb közölt összehasonlító táblázat Doing Business oszlopának „Aggregálás módszere” sorában leírt Distance to Frontier pontszámot mutatja. Az ábrán a magasabb pontszám a jobb.

Az EKINT és a HVG közös jogállamiság-indexe, 2010. május – 2011. április⁷¹

⁷¹ A legmagasabb elérhető grafikonérték 10, a legalacsonyabb 1.